

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију
и рехабилитацију

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП

Методе процене у специјалној едукацији и рехабилитацији

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд
2018.

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

**НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„МЕТОДЕ ПРОЦЕНЕ У СПЕЦИЈАЛНОЈ ЕДУКАЦИЈИ И
РЕХАБИЛИТАЦИЈИ”**

Београд, 24. децембар 2018.

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2018.

„МЕТОДЕ ПРОЦЕНЕ У СПЕЦИЈАЛНОЈ ЕДУКАЦИЈИ И РЕХАБИЛИТАЦИЈИ”
ЗБОРНИК РАДОВА

научни скуп националног значаја
Београд, 24. децембар 2018.

Издавач:

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)
11000 Београд, Високог Стевана 2
www.fasper.bg.ac.rs

За издавача:

Проф. др Снежана Николић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Миле Вуковић

Уредник:

Проф. др Гордана Одовић

Рецензенти:

Проф. др Драгана Маћеших-Петровић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Проф. др Весна Жигић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Проф. др Јасна Хрнчић, Факултет политичких наука – Универзитета у Београду

Дизајн насловне стране:

Зоран Јованковић

Компјутерска обрада текста:

Биљана Красић

Штампа омота и нарезивање ЦД

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

Зборник радова је публикован у електронском облику – ЦД

Тираж: 200

ISBN 978-86-6203-120-4

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну
едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 13.12.2018. године,
Одлуком бр. 3/157 од 14.12.2018. године, усвојило је рецензије рукописа
Зборника радова „МЕТОДЕ ПРОЦЕНЕ У СПЕЦИЈАЛНОЈ ЕДУКАЦИЈИ И РЕХАБИЛИТАЦИЈИ”.

Зборник је настао као резултат Пројекта „МЕТОДЕ ПРОЦЕНЕ У СПЕЦИЈАЛНОЈ
ЕДУКАЦИЈИ И РЕХАБИЛИТАЦИЈИ” чију реализацију је сопственим средствима
подржао Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.

СТУДИЈА СЛУЧАЈА: ПРОЦЕНА ЧИТАЊА И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА МЕТОДЕ ДИРЕКТНОГ ПОДУЧАВАЊА КОД УЧЕНИЦЕ СА СПЕЦИФИЧНИМ СМЕТЊАМА У УЧЕЊУ

Александра ПАНТОВИЋ, Драгана МАЋЕШИЋ ПЕТРОВИЋ

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Апстракт

Циљ ове студије случаја био је да идентификује специфичне потешкоће у читању код ученика са потешкоћама у учењу, и у односу на њих предложи имплементацију савременог метода подучавања читања (метод директног подучавања). Испитаница је одабрана у договору са наставним кадром запосленим у средњој школи „Меморијал“ у граду О Клер, Висконсин, САД. Процена вештине читања извршена је применом следећих мерних инструмената: Динамични показатељи основа раних способности писмености (DIBELS™) шеста едиција - субтест неречи и Процена Примарне Фонемске Свесности преузета из индекса „G“ уџбеника „Директног Подучавања читања“ (Carnine, Silbert, Kame'enui, & Tarver, 2004). Истраживање је спроведено на пролеће 2013. године. Утврђено је да ученица која је у то време похађала девети разред, чита на нивоу ученика који похађа први разред основне школе. У односу на добијене резултате предложена је интервенција применом метода директног подучавања читања.

Кључне речи: специфичне сметње у учењу, процена читања, директно подучавањ.

УВОД

Приказана студија случаја рађена је у Сједињеним Америчким Државама, држави Висконсин, граду О Клер*. Рад је настао као припремна вежба у оквиру предмета „Академске вештине за школски узраст“ Факултета за Специјалну Едукацију Универзитета Висконсин О Клер**. Студенти специјалне едукације и рехабилитације, у САД, су у обавези да полагају

државни испит*** под именом едТПА,**** који представља процес процене будућих едукатора. Ову процену су осмислили наставници са циљем да одговоре на суштинско питање: „да ли је нови наставник спреман за тај посао или не“ (ААСТЕ, 2014).

Приказана студија случаја бави се проценом читања и креирањем предлога за даљи третман употребом методе „Директног Подучавања“ програм који је написао Енгелман (Engelmann, 1980). Неопходно је направити разлику између „директног подучавања“ написаног са

* Аутор студије случаја је студенткиња Александра Пантовић, која је одређена током студијске размене у САД

** Academic Skills for Elementary Special Education, Department of Special Education, University of Wisconsin Eau Claire

*** Добијање лиценце у раду са ученицима са посебним потребама

**** edTPA – educational Teacher Performance Assessment

малим словима, који се односи на наставну технику за ученике под академским ризиком, и термина „Директно Подучавање“ (Carnine, Silbert, Kame'enui, & Tarver, 2004). Овај други термин се односи на имплементацију овог модела у школама широм Америке, дакле, на сам наставни план и програм. Енгелман је овај модел развио и прерадио током протеклих неколико деценија да би обезбедио успешну реализацију наставног материјала који је створио и која се показала као ефикасаном у раду са популацијом ученика са потешкоћама у учењу. У питању је приступ настави који је оријентисан на основне академске вештине и који подразумева усмерено - вођено од стране наставника - подучавање (Carnine, Silbert, Kame'enui, & Tarver, 2004). Овај приступ истиче значај рада у малим групама, наставу вођену лице у лице од стране наставника или помоћника у настави, употребу пажљиво артикулисаних часова у којима су когнитивне вештине организоване тако да су оне разбијене у мање јединице које су секвенциране на унапред одређен начин и експлицитно предаване једна по једна.

Циљ рада јесте сажет приказ два инструмента за процену читања и примена импликација добијених резултата у настави код ученице са специфичним сметњама у учењу. Прво ће бити приказано шесто издање инструмента под називом „Динамични показатељи основа раних способности писмености“^{*****}. Потом инструмент аутора Карнине, Силберт, Каменуи и Тарвер под називом „Процена примарне фонемске свесности“ (Carnine, Silbert, Kame'enui, & Tarver, 2004).

***** Dynamic Indicators of Basic Early Literacy Skills TM, 6th Ed. University of Oregon - DIBELSTM

Подаци о испитанику

Студија случаја је спроведена на пролеће 2013. године у средњој школи „Меморијал“^{*****}, Висконсин, САД. Испитаница је одабрана у консултацији са наставним особљем. Критеријуми за одабир су били да је дете ученик школе, да има специфичне сметње у учењу, као и да наставни план и програм прати по ИОПу. Испитаница Макензи је женског пола и у време тестирања имала 15 година, 3 месеца, и 20 дана. Она је ученица деветог разреда средње школе „Меморијал“ у којем је укључена у програм специјалне едукације и има додатну подршку у области матерњег језика (енглеског), математике, физике, хемије и историје. Макензи је укључена у програм специјалне едукације од обданишта пошто се сумњало да има интелектуалну ометеност и емоционално бихејвиоралне проблеме. Њена дијагноза се потом у основној школи мења у поремећај специфичних сметњи у учењу (дислексја и дискалкулија) са емоционално бихејвиоралним поремећајем и наставља своје образовање у оквиру специјалне едукације. Ученица од петог разреда основне школе прима терапију за АДХД пошто је утврђено да има поремећај пажње и хиперактивност. У време испитивања ученица је живела са оцем и старијим братом. Отац има пуно старатељство над њом и њеним братом, пошто је мајци забрањен контакт са децом због физичког злостављања.

Коришћени терни инструменти

За процену способности читања, у договору са разредним старешином, коришћена су два инструмента, *Динамични*

***** Memorial High School, Eau Claire, Wisconsin

показатељи основа раних способности писмености (DIBELS™) шеста едиција - субтест неречи и Процена Примарне Фонемске Свесности преузета из индекса „G“ уџбеника „Директног Подучавања читања“ (Carnine, Silbert, Kame’enui, & Tarver, 2004).

Ови мерни инструменти коришћени су као скрининг тест, како би се у што краћем року утврдило оквирно у којим областима читања ученица има највише потешкоћа. Мапирање подешкоћа у читању представљало је почетни корак на основу кога би се планирала интервенција применом методе Директног Подучавања читања. Добијен је анамнестички податак од професора енглеског језика да ученица чита на нивоу ученика који похађа први разред основне школе. С обзиром на ученичне читачке способности процена вештине читања започета је задатком читања листе неречи из субтеста неречи у оквиру инструмента за процену читања на предшколском и раном школском узрасту *Динамични показатељи основних раних писмених способности (DIBELS™)* шесто издање.

Процена је вршена индивидуално у кабинету за енглески језик, у току тестирања била су присутна два процењивача разредни старешина (Американка) и испитивач. Овако се приступило ради поређења добијених резултата и смањивања могућности да испитивач, као неко коме енглески језик није матерњи језик, направи грешку при процени.

Инструмент *Динамички показатељи основа вештина ране писмености (DIBELS™)* представља скуп поступака и мера за процену стицање вештина ране писмености од вртића до шестог разреда основне школе. Субтестови су дизајнирани да буду кратке (трају један минут) процене флуентности које се користе ради редовног праћења

развој ране писмености и вештина почетног читања. Инструмент се састоји од седам субтестова који процењују фонемску свесност, алфabetни принцип, тачности, флуентности и разумњивост прочитаног текста и развој речника (Learning, 2014). Тестови су дизајнирани за употребу у идентификовању деце са потешкоћама у стицању основних вештина почетне писмености у циљу пружања подршке ране интервенције и спречавања настанка каснијих тешкоћа читања*****. Субтест неречи који је дат ученици је стандардизован тест, који се задаје појединачно и припада групи тестова рађеним по алфabetном принципу, укључујући писма-звук преписке и способности да се синтетишу слова у речи у којој слова представљају своје уобичајене звукове.

Начини задавања теста и бодовање: ученику се да лист папира са насумично распоређеним волал-консонат и консонант-вокал-консонат неречима (нпр., СИГ, РАВ, ОБ), потом се тражи да изговори сваки глас онако како се чита (слово по слово) или да покуша да прочита нереч ко целу реч. На пример, ако је стимулус нереч *вај* ученик то може да прочита као глас В/ А/ Ј или да прочита као реч /ВАЈ/. И за један и за други начин ученик добија 3 поена за тачно изговорену реч. Тест траје укупно један минут, за то време ученик треба тачно да прочита што је више речи могуће. Максималан број поена који ученик може да добије јесте 154, ако прочита све гласове без грешке у једном минуту. Сматра се да ученик први разреда који има мање од 30 поена има потребу за интензивним третманом у области читања.

Након одрађеног субтеста неречи, ученици је задата нестандардизована процена *Примарна фонемска*

***** <https://dibels.uoregon.edu/> 14.06.2014

свесност преузета из апендекса Гуцбеника Директног Подучавања читања, аутора Карнине, Силберт, Каменуи и Тарвер (Carnine et al., 2004). Ова процена садржи листу од 62 речи, које процењују финесе у читању у односу на правила у спеловању и изговарању речи. Помоћу овог теста могу се учити у којим областима читања појединачних речи ученик има највише потешкоћа. Тест се може користити као скрининг инструмент и као начин да наставник периодично проверава напредак ученика.

Начин задавања теста и бодовање: ученику се да табела са листом од 62 речи, да му се налог да чита реч по реч и да ако не уме да прочита задату реч да је прескочи. Тест није ограничен временски. За сваку тачно прочитану реч ученик добија по један поен, ако ученик погрешно наставник записује његов одговор, ради касније анализе грешака. Ако се ученик сам исправи то се забележи и ученик добија поен за тачно прочитану реч.

Резултати процене и интерпретација добијених резултата

Применом субтеста неречи који је служио да би се утврдила Макензина способност декодирања слова у реч и могућност спајања гласова у речи када ти гласови имају своју уобичајну звучност. Макензи је замољена да усмено произведе појединачне гласове за сваког слово или да усмено произведе, или прочитати, целу нереч за 1 минут док процењивач бележи успешност одговора.

Табела 1 – Резултати на субтесту DIBELS™ неречи

Задатак:	Скор: Процент:	
Први ред неречи (5 консонант-вокал-консонант неречи)	14/15	93 %
Други ред неречи (5 консонант-вокал-консонант неречи)	14/15	93 %
Трећи ред неречи (3 консонант-вокал-консонант неречи и 2 вокал-консонант неречи)	12/13	93 %
Четврти ред неречи (4 консонант-вокал-консонант неречи и 1 вокал-консонант неречи)	14/15	93 %
Пети ред неречи (5 консонант-вокал-консонант неречи)	12/15	80 %

Тоталан скор: $54/144 = 0,38\%$ *Субтотал за покушане речи:* $54/72 = 0,75\%$

Макензи је у временском периоду од 1 минут покушала да прочита 24 неречи од могућих 50. Од тих 24 неречи она је направила три грешке, тако да је њен тоталан скор био $21/50 = (42\%)$, а субскор за прочитане неречи је био $21/24 (88\%)$.

Применом процене за *Примарну фонемску свесност* која је задата да би се утврдило које фонемске и структуралне елементе ученица зна а које не, Макензи је замољена да прочита листу од 62. речи различитог типа и комбинације слова. Макензи је тачно прочитала 32 речи од 62 (52%).

Потенцијали ученице у области читања

На основу добијених резултата на субтесту *Неречи*, Макензи је успела правилно да прочита 19 од 21 консонант-вокал-консонант неречи и 2 од 3 вокал-консонант неречи. Приликом процене она се користила вишом стратегијом читања тако што је читала нереч ко целу реч уместо слово по слово. Такође, је на процени *Примарне Фонемске Свесности* показала је успех у правилном изговарању свих консонанта у њиховој најтипичнијој форми.

Подручја у којима је потребна подршка ученици у читању

На основу добијених резултата са DIBELS™ Нереч субтеста примећено је следеће: Макензи је имала три грешке на овом субтесту, све грешке су биле у правилном читању вокала у својој краткој форми, тако што вокал прочита као дугачак уместо кратак (вокали у енглеском језику се обично читају као кратки вокали ако не стоје поред одређеног слова које указује да се воклал чита као дугачак вокал), на пример, ученица је рекла *food* уместо *fod*. Ученица би додала по једно слово на крају или почетки речи, иако се то не рачуна као грешка у овој процени, битно је напоменути да је ученица инсертовала слова у три речи, на пример у речи *zoc* она је рекла *zoca*.

Табела 2 – Анализа грешака у табеларном приказу DIBELS™ Нереч субтест

Стимулус	Одговор	Тип грешке
yiz	y-iii-z	Дугачко И (Long I sound (vowel))
fod	Food	Комбинација вокала oo (oo vowel combination sound)
op	oo-p	Комбинација вокала oo (oo vowel combination sound)
zoc	Zoca	Инсертовање вокала A (Insertion of the vowel A)
ful	Aful	Инсертовање вокала A (Insertion of the vowel A)
lef	Left	Инсертовање вокала T (Insertion of the vowel T)

Табела 3 – Анализа свих грешака на субтесту DIBELS™ неречи

Тип грешке	Учесталост
Комбинација вокала oo (oo vowel combination sound)	2
Инсертовање вокала A (Insertion of the vowel A)	2
Инсертовање вокала T (Insertion of the vowel T)	1
Дугачко И (Long I sound (vowel))	1

На основу добијених резултата на тесту *Примарне процене фонемске свесности* примећено је следеће: Макензи је правила грешке у читању и декодирању. Имала је проблеме са декодирањем следећих гласовних комбинација *ol, oa, oo, oi, au, aw, ay, ic* (у енглеском језику ове комбинације гласова се читају по одређеном правилу зависно од типа комбинације пошто њихов језик није фонемски као српски језик) и суфикса *less, ness, tion, ible, aga, sion* као и префикса *pre* ове грешке су биле најприсутније кроз саму процену. Макензи је погрешно прочитала следеће речи које садрже те гласовне комбинације *fold, loan, cart, hoop, port, curb, boil, haunt, hawk, payment, panic, useless, darkness, invention, sensible, package, mission, predict*. Имала је проблеме у читању речи које имају такозвани *p контролисани вокал****** на пример прочитала је *pot* уместо *port*. Такође, ученица би прескакала редове приликом читања, али када се опомена вратила би се тамо где је стала. Ово може бити узроковано и чињеницом да тог дана није попила медикаментну терапију за АДХД. Макензи би омитовала (испустила, прогутала) слово или читаве слоге приликом читања вишесловних речи. Она би покушала да погоди реч (насумично да је прочита) на основу првих пар слова које види без да провери да ли је прочитала

***** Р контролисан вокал је правило у читању које гласи-када слово р стоји поред вокала оно одређује како се чита вокал.

праву реч. Међутим, ако не може да прочита првих пар слова у једној речи, она би једноставно одустала од читања те речи. Ученица је такође правила грешке супституције слова по звучности мешајући гласове који се слично изговарају.

На основу добијених резултата ученица је у време тестирања читала на нивоу ученика који се налази у првом разреду основне школе, што потврђује и претходна процена коју је спровела професорка енглеског језика. Њене вештине фонемске анализе су испод очекиваног за узраст. Имала је потешкоће у читању речи са следећим комбинацијама слова OI, OO, OA, AR, AW. Треба узети у обзир да девојчица има АДХД и да не узима преписану медикаментну терапију редовно, што утиче на њену способност да се фокусира на задатак, као и на текст који треба да прочита. Макензи има добар вокабулар, пошто воли да учи нове речи и сваки пут када чује неку нову реч тражи њено значење на интернету-анамнестички податак добијен од стране наставника.

Предлог третмана

На основу добијених резултата процена и уочених области потешкоћа, предлаже се употреба приступа Директног Подучавања три пута недељно по 20 минута у току једног школског часа. За време тих сесија прво ће се са њом радити на правилном читању комбинација вокала који производе најтипичнији глас, пошто је то предвештина за течно читање, што представља крајњи циљ третмана.

Циљ за крај школске године: Када се Макензи да текст који је примерен ученицима другог разреда основне школе Макензи ће течно и тачно прочитати пасус

са 100 до 110 речи у 3 минута, са не више од 5 насумичних грешака.

Циљ третмана за период од две недеље: Када се Макензи да листа речи са консонант-вокал-консонант, консонант-вокал-вокал-консонант и консонант-вокал-консонант-консонант у којима се налазе комбинације слова *ar*, *oo* и *oa*, Макензи ће правилно прочитати 30 гласова у минути са не више од 3 грешке.

Употребом методе Директног Подучавања читања терапеут пружа подршку ученици тако што јој омогућава високу стопу успеха и повећава њену ангажованост у раду. Подучавање је експлицитно тако што се постављају циљеви за сваку сесију и они се кажу ученици на почетку часа, понављањем предвештина на почетку сесије, моделовањем нове вештине, навођење ученице да уради нову вештину, проверавањем да ли ученица уме да уради нови задатак самостално, поновним вежбањем нове вештине и на крају сесије говорећи шта ће се радити на следећој сесији. Применом методе директног подучавања морају се поштовати следећи принципи:

1. Учесталије вештине се прво уче
2. Прво се учи лакше градиво па теже
3. Ствари које се лако мешају се уче одвојено
4. Учи се по једна нова вештина по сесији

Праћење напретка: на крају сваке сесије ученица ће решавати једноминутни тест у коме се проверава савладаност читања гласовне комбинације *oo*, *oa*, *ar*, који се налазе у различитим речима. Генерализација наученог ће се постићи тако што ће се ученици давати широк спектар примера са речима који садрже гласовну комбинацију *oo*, *oa* и *ar*. И кроз

здатке са такозваном паровима речи са минималном разликом.

ЗАКЉУЧАК

Директно подучавање као концепт и метод последње деценије заузима своје место у образовању ученика са сметњама у учењу у САД. Мишљења смо да би елементи овог метода могли да се имплементују и у наш образовни систем и да се на тај начин допринесе бољем савладавању основних академских вештина као што је читање код ученика са сметњама у учењу. Циљ ове студије био је да укаже на могуће начине процене способности читања код ученика чији је матерњи језик енглески и на основу специфичних типова грешака које ученик прави током читања дизајнира наставни час применом стратегија које дефинише Директно Подучавање. Ограничења наше студије односе са на недостатак повратне информације наставног кадра из школе о успешности имплементације предложеног модела подучавањ и ученициног напретка. До прекида у комуникацији између школе и истраживаче је дошло због повратка истраживача у Србију. Такође, једно од потенцијалних потешкоћа се односи на примену приказаних инструмената у нашој земљи обзиром на лингвистичка ограничења. Мишљења смо да би било од значаја спровести лонгитудинално истраживање које би за циљ имало проучавање ефекта Директног подучавања код ученика раног школског узраста. Применом скрининг инструмента истраживач би могао да издвоји децу под ризиком за настанак проблема у читању на раном школском узрасту, која би потом била укључена у процес обучавања читања применом методе директног подучавања.

ЛИТЕРАТУРА

- AACTE. (2014, Jun 14). *edTPA*. Retrieved from edTPA: <http://edtpa.aacte.org/>
- Carnine, D. W., Silbert, J., Kame'enui, E. J., & Tarver, S. G. (2004). *Direct Instruction Reading* (4th ed.). Columbus, Ohio: C.E. Merrill Pub. Co.
- Engelmann, S. (1980). *Direct instruction*. Englewood Cliffs, N.J.: Educational Technology Publications.
- Learning, U. o. (2014, Jun 14). *UO DIBELS Data System*. Retrieved from UO DIBELS Data System: <https://dibels.uoregon.edu/>

CASE STUDY: ASSESSING READING SKILLS IN A STUDENT WITH LEARNING DISABILITIES AND IMPLEMENTATION OF DIRECT INSTRUCTION LEARNING

Aleksandra Pantović,
Dragana Maćešić Petrović

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

Abstract

The purpose of this case study was to identify specific difficulties that emerge during reading, and based on those specific problems recommend a Direct Instruction lesson plan for pupils with learning disabilities. The subject for the study was recommended by the teachers working in Memorial High School, Eau Clair WI, USA. We used Dynamic Indicators of Basic Early Literacy Skills™, 6th Ed. and Appendix G Primary Phonics Assessment (Carnine, Silbert, Kame'enui, & Tarver, 2004) as a screening tool, to assess the current reading skills of our subject. This case study was conducted in the spring of 2013. We found that our subject, who was in the ninth grade at the time, read at a first grade level and created a set of lesson plans using the Direct Instruction model that meet her specific needs.

Key words: learning difficulties, reading assessment, direct instruction